

на увазі, що, взаємодія із зовнішніми факторами, не завжди має насильницькі дії стосовно особистості, але все ж таки сприяє її віктимності.

Висновки. З'ясовуючи етимологію системи норм безпеки особистості, та деформацію цих норм у суспільстві, виявлено зовнішні та внутрішні чинники, які найбільш впливові віктимність особистості суспільства та окремих індивідів. В основі типів віктимності, стоять соціально-психологічні умови, комплекс взаємодій та психологічних факторів, які можна виявити на індивідуальному та особистому рівнях, як таких, що мають віктимогенний розвиток. Узагальнюючи результати досліджень можливо зробити низку висновків: термін «віктимність» достатньо поширено серед сучасної юридичної та психологічної наукової літератури.

Поняття «жертва» може бути розглянуто з позиції різних наук, у тому числі психології. З цього приводу, під віктимністю жертви треба розуміти потенційну або реальну здатність особи демонструвати поведінку, що відхиляється від норм безпеки і зумовлює підвищену уразливість, доступність та привабливість для правопорушника.

Список бібліографічних посилань

1. Сорокотягина Д. А. Виктимологический анализ при расследовании преступлений // Криминалистическая виктимология (вопросы теории и практики): сб. науч. тр. Иркутск, 1980. 124 с.
2. Ривман Д. В. Криминальная виктимология. СПб.: Питер, 2002. 304 с.
3. Одинцова М. А. Психология жертвы. Сказкотерапия для взрослых. Самара: Бахрах-М, 2010. 240 с.

Одержано 22.02.2017

Проанализировано понятие виктимности согласно с современными изучениями этой дефиниции в юридической плоскости и в современной психологической науке. Рассмотрены основные виды индивидуального и массового виктимного поведения.

Ключевые слова: виктимность, виктимное поведение.

УДК 316.772.3/057.87/057.175

Надія Петрівна КРЕЙДУН,

кандидат психологічних наук, доцент,
декан факультету психології, професор кафедри прикладної психології
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Олена Євгеніївна ПОЛІВАНОВА,

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри прикладної психології
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Любов Миколаївна ЯВОРОВСЬКА,

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Олена Анатоліївна НЕВОЄННА,

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології
факультету психології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕРЦЕПЦІЇ ДІАДИ «ВИКЛАДАЧ – СТУДЕНТ»

Розглянуто особливості сприйняття студентами викладачів сучасного ВНЗ. Наведено результати емпіричного дослідження. Показано, що в процесі навчання змінюється як погляд студентів на викладачів, так і їхнє ставлення до позитивних і негативних якостей викладачів.

Ключові слова: соціальна перцепція, сприйняття, студенти, викладачі.

Трансформаційні процеси вищої школи України, як свідчить практика, є багатоаспектними та мають соціальні, методичні, технологічні та психологічні витоки. Одним з таких процесів є процес соціальної перцепції – невід'ємної ознаки адекватного міжособистісного спілкування.

Соціальна перцепція визначається як напрям соціально-психологічних досліджень «у якому вивчають особливості, процеси і механізми сприймання людиною різних соціальних об'єктів: подій, людей, себе соціальних груп тощо» [1].

Тобто, цей термін позначає соціальну детермінацію процесів сприймання, а саме, залежності їх не тільки від особливостей діючого стимулу а і минулого досвіду суб'єкта, його інтересів, намірів, цілей тощо.

Поява нових технологій організації навчально-виховного процесу у ВНЗ, не зменшує ролі міжособистісного спілкування викладачів зі студентами. У зв'язку з цим ми акцентуємо увагу на проблемі сприйняття студентами особистості викладача, що може використовуватись останнім у визначенні тактики спілкування зі студентами різних курсів.

У Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна серед студентів 1–5 курсів було проведене дослідження, метою якого було вивчення особливостей сприйняття викладачів студентами. Для цього їм було запропоновано дати визначення поняття «сучасний викладач» та виділити за їх думкою, найбільш сприятливі та найбільш негативні якості викладачів.

Були отримані наступні результати. Визначення першокурсниками поняття «сучасний викладач» малоописовий характер і в першу чергу, відображало у них потреби, яку можна умовно визначити як, потребу у значущому дорослому, який виявляє готовність бути відповідальним за молодше покоління. Ми зафіксували кризу, яку переживають першокурсники: з одного боку – бажання бути дорослим, з іншого – недостатня сформованість особистісних структур, що не дозволяє реалізувати це бажання. Цю кризу Г. К. Середя визначав як протиріччя між «почуттям дорослого» і «почуттям дорослішання» [2]. Тобто студенти сприймають викладачів як таких, що повинні зацікавити, знайти підхід, захопити, - і зробити все це цікаво та весело. Відмітимо, що мова йде про ідеального викладача очима студентів першого курсу. На їх думку, сучасний викладач- це «людина, яка несе велику відповідальність за розвиток молоді», «той, хто вміє зацікавити та знайти підхід до кожного студента», «знає свій предмет», «має почуття гумору», «є обізнаним щодо усіх останніх подій в країні і світі».

Студенти других-третьох курсів роблять наголос на вираженості у викладачів професійних якостей та психолого-педагогічних компетенцій. Вони вважають, що сучасний викладач- це «компетентний спеціаліст, що захоплений своєю роботою, предметом, студентами», «розумний», «здатний якісно організувати студентів», «професіонал», «креативний ініціатор», «володіє новими технологіями та методиками викладання». Таким чином, студенти вже сприймають викладачів багатогранно: з одного боку для них важливими є професійні якості викладача, а з іншого – його здатність організовувати ефективну роботу студентів.

Студенти випускних курсів вважають що сучасний викладач- це перш за все, «науковець, який прагне донести та передати свої знання іншому», «той, що інтегрує знання, досвід та сучасну думку», «має високий рівень знань вміє дослухатись до думки студентів», «кваліфікований спеціаліст, що володіє сучасною інформацією та зацікавлений думкою студентів». Як бачимо, старшокурсники очікують від сучасного викладача готовності до сумісної науково-пошукової діяльності у початковому процесі та готовності до взаємопорозуміння у міжособистісних стосунках.

На другому етапі дослідження ми запропонували студентам назвати п'ять позитивних, та п'ять негативних якостей, які, з їхньої точки зору, притаманні викладачам вишу. Найбільш привабливі якості викладачів, за думкою студентів 1–3 курсів, – почуття гумору, доброта, комунікабельність, відвертість, інтелігентність, вимогливість, готовність допомогти, ерудованість. Тобто, привабливими є, перш за все, особистісні якості викладача: вони превалюють над якостями викладача-професіонала.

Студенти-випускники виділяють наступні якості: креативність, відкритість до діалогу зі студентами, сучасний погляд на світ, відданість особистісній ідеї, мудрість, і знову-таки, почуття гумору. Як бачимо за думкою наших респондентів найбільш привабливою є, харизматична високопрофесійна, орієнтована на діалог зі студентами особистість.

Щодо негативних якостей і мова йде, перш за все про прояви особистісних та поведінкових особливостей викладачів, з якими, на жаль, зіштовхуються студенти. До них,

за їх думкою, відносяться агресивність, безвідповідальність, позиція «я завжди правий», зарозумілість, строгість, формалізм, суб'єктивізм в оцінюванні досягнень студентів.

Наше дослідження носило пілотажний характер. Але отримані результати дозволяють нам зробити наголос на тому, що знання і урахування особливостей сприйняття студентами викладачів є одним з пріоритетніших завдань, вирішення яких спрямоване на підвищення якості освіти у сучасному виші.

Список бібліографічних посилань

1. Психологічна енциклопедія / авт.-упоряд. О. М. Степанов. Київ: Академвидав, 2006. 424 с.
2. Середа Г. К. Избранные психологические труды. Харьков: Харьков. нац. ун-т им. В. Н. Каразина, 2010. 352 с.

Одержано 14.03.2017

Рассмотрено особенности восприятия студентами преподавателей современного вуза. Приведены результаты эмпирического исследования. Показано, что в процессе обучения меняется как взгляд студентов на преподавателей, так и их отношение к позитивным и негативным качествам преподавателей.

Ключевые слова: *социальная перцепция, восприятие, студенты, преподаватели.*

УДК 159.9.01

Владислава Василівна КУРМАНОВА,

аспірант кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ МЕТАКОГНІТИВНОЇ РЕГУЛЯЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПСИХОЛОГІЇ

Розкрито теоретичні підходи до розуміння метакогнітивізму в сучасній когнітивній психології. Розглянуто основні положення метакогнітивної психології. Проаналізовано поняття метакогнітивної регуляції діяльності.

Ключові слова: *метакогнітивізм, метапізнання, метакогнітивна психологія, метакогнітивні процеси.*

В останні десятиліття в психологічних публікаціях і дослідженнях все частіше зустрічається поняття метакогнітивних процесів, поява нового напрямку в психології – метакогнітивної психології. На відміну від традиційних когнітивних процесів, які переробляють інформацію, метакогніції відповідають за саморегуляцію інтелектуальної діяльності. Однак предмет метакогнітивної психології поки що не визначений, поняття метапізнання трактується по-різному. У нашій роботі ми розглянемо теоретичні аспекти та проблеми метакогнітивної регуляції діяльності в сучасній психології.

А. В. Карпов вважає, що одним з головних положень сучасного метакогнітивізму є обґрунтування існування особливого і якісно специфічного класу психічних процесів – «вторинних» (тобто метакогнітивних) процесів. Вони спрямовані на організацію і регуляцію основних когнітивних процесів, які охоплюють в даному психологічному напрямку поняттям «первинних» процесів. Предметом «вторинних» процесів, їх, так би мовити, «матеріалом» є самі ж психічні процеси [1, с. 69–70].

Поняття метапізнання ввів в психологію Дж. Флейвелл. Він розуміє метапізнання як систему знань людини про особливості власної пізнавальної сфери і способи її контролю. Він виділив чотири компонента метапізнання: метакогнітивні знання, досвід, цілі та стратегії. Метакогнітивні знання і досвід забезпечують здатність суб'єкта інтроспективно переглядати і відстежувати хід своєї інтелектуальної діяльності. Метакогнітивні цілі і стратегії – це процеси, які спрямовані на контроль і регуляцію пізнання. В цьому і полягає їх відмінність від когнітивних процесів [3, р. 38]. С. Тейлор визначає метапізнання як знання про те, як застосувати свої знання ефективно і надійно [7, р. 29]. А. Браун вказує, що до